

IV. Platón a epistemologie (gnoseologie, noetika)

- A. Malé opakování z minula
- B. Jak poznat Platónovy ideje?
- C. Epistemologie (gnoseologie)
- D. Pojmy, problémy a témata epistemologie

IV. A. Malé opakování z minula – ontologie

- Platónovy ideje jako stálého základu, stálých principů
- neměnnost, věčnost
- nemateriálnost
- vysvětlení druhové totožnosti
- vysvětlení trvání druhů

- rozlišení materiálního a nemateriálního
- nemateriální → nevnímatelný → problém poznatelnosti

IV. A. Malé opakování z minula – ontologie

Blecha 2002 (s. 16):

Filosofie je zvláštní myšlenkové úsilí, které si klade za cíl zkoumat jednotlivá jsoucna nikoli jako ostatní vědy v jejich dílčích projevech, ale z hlediska toho, že, jak a proč vůbec **jsou**, tedy z hlediska jejich **bytí**. Proto je první a základní filosofickou disciplínou tzv. **ontologie – nauka o bytí**.

Bytí: „jakási síla, intenzita, aktualita, která udržuje všechno v nějaké časové nebo prostorové určitosti.“ Za zdroj této síly bývá považován např. Bůh nebo samovolný vznik.

Jsoucno: všechno, co má nějaký podíl na bytí = existence.

IV. A. Malé opakování z minula – ontologie

- monismus, dualismus, pluralismus
- solipsismus, realismus, fenomenalismus
- materialismus, idealismus
- jsoucno jako takové, první příčiny, neměnná jsoucna
- kategorie jsoucen a univerzálie
- substance
- prostor a čas
  - otázka konečnosti, počtu dimenzí, šipky času
- příčinnost, svoboda a determinismus
- mentální a fyzické
  - dualismus – problém interakce, redukcionismus – materialismus, idealismus

IV. B. Jak poznat skutečné jsoucno (Platónovy ideje)?

1. nemateriální ideje → smyslově nevnímání → jak je poznat (a vůbec ověřit jejich existenci)?

- Aristotelés – žádný důkaz existence idejí není přijatelný

2. význam idejí pro epistemologii

- vědění (*epistémé*) X mínění

3. speciální metody k poznání idejí

- *anamnésis* (rozpomínání)
- *dialektika* (racionální zkoumání vztahů mezi pojmy)
- náhlé nazření

IV. C. Epistemologie (gnoseologie)

- Blecha 2002, s. 85:
  - **Gnoseologie** (též **noetika**) je filosofická disciplína, zabývající se podstatou, zdroji a výsledky poznání a podmínkami jeho uchování a přenášení.
- *SEP*, Epistemology (Matthias Steup)
  - **Epistemologie** (úzká definice) je zkoumání vědění a odůvodněného mínění.
    - zkoumání vědění
      - Jaké jsou nutné a dostatečné podmínky vědění?
      - Jaké jsou jeho zdroje?
      - Jaká je jeho struktura a jeho hranice?
    - zkoumání odůvodněného mínění
      - jak rozumět pojmu „odůvodnění“?
      - Co činí nějaké mínění odůvodněným míněním?
  - **Epistemologie** (široká definice) se zabývá problémy, týkajícími se vytváření a šíření vědění v dílčích oblastech výzkumu.

IV. D. Pojmy, problémy a témata epistemologie

- vědění a mínění
  - objektivní, subjektivní, relativní
  - „vědění je pravdivé odůvodněné mínění“ vs. E. Gettier
  - skepticismus, agnosticismus
- zdroje poznání
  - rozum
  - vnímání
  - paměť
  - introspekce
  - svědectví

IV. D. Pojmy, problémy a témata epistemologie

- koncepce pravdy
  - korespondenční
    - „Propozice p je pravdivá tehdy a jen tehdy, když odpovídá faktu.“
„Pravda je shoda rozumu a věci.“
    - problémy
      - V čem spočívá shoda mezi naším poznatkem (výrokem) a faktickou skutečností?
      - Co je vůbec „fakt“?
  - koherenční
    - propozice p je pravdivá tehdy a jen tehdy, pokud je v souladu (= je koherentní, tj. beze sporu) s jinými propozicemi
    - problémy
      - Co znamená „být koherentní“?
      - Totéž tvrzení může být vzhledem k jednomu souboru propozic pravdivé, vzhledem k jinému nepravdivé – jaká je tedy jeho pravdivostní hodnota?
      - Tato teorie vlastně neříká, co je pravda.

IV. D. Pojmy, problémy a témata epistemologie

- koncepce pravdy
  - konsenzuální
    - pravdou je to, na čem se shodne komunita
    - problémy
      - Podobné jako u koherenční teorie.
  - pragmatická
    - propozice je pravdivá tehdy a jen tehdy, pokud je užitečné v ni věřit (pokud se víra v ni „vyplatí“)
    - problémy
      - Podobné jako u koherenční teorie.
      - „Užitečné“ je subjektivní → pak je subjektivní i „pravdivé“.
      - Užitečné může být i to, co je zjevně nepravdivé.